

УДК 351

Національні інтереси в забезпеченні національної безпеки України

Харун О.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету

Рожок Т.В.

магістр
Хмельницького національного університету

У статті визначено сутність поняття «національні інтереси». Охарактеризовано основні складники національних інтересів. Виділено загрози та виклики національним інтересам, з якими зіткнулася на сучасному етапі розвитку Україна. Встановлено, що суттєвою характеристикою національних інтересів є їх усвідомленість. Виокремлено основні завдання Стратегії сталого розвитку, що сприятимуть розвитку національної безпеки.

Ключові слова: національні інтереси, національна безпека, загрози, виклики, сталий розвиток.

Харун Е.А., Рожок Т.В. НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИНТЕРЕСЫ В ОБЕСПЕЧЕНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

В статье определена сущность понятия «национальные интересы». Охарактеризованы основные составляющие национальных интересов. Выделены угрозы и вызовы национальным интересам, с которыми столкнулась на современном этапе развития Украина. Установлено, что существенной характеристикой национальных интересов является их осознание. Выделены основные задачи Стратегии устойчивого развития, которые будут способствовать развитию национальной безопасности.

Ключевые слова: национальные интересы, национальная безопасность, угрозы, вызовы, устойчивое развитие.

Kharun O. A., Rozhok T. V. NATIONAL INTERESTS IN PROVIDING NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The article defines the essence of the concept of "national interests". The main components of national interests are described. The threats and challenges to the national interests that Ukraine has faced at the present stage of development are highlighted. It is stated that an essential characteristic of national interests is their awareness. The basis of the Strategy for Sustainable Development, which will promote the development of national security, is set out.

Keywords: national interests, national security, threats; challenges, sustainability.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування і реалізація національних інтересів є предметом особливої уваги державних інститутів, політичних партій, суспільства у цілому. Це складний і багатоступеневий процес, який потребує об'єднаних зусиль науковців і практичних політиків. Цей процес буде більш ефективним, коли він добре організований, коли існує чітке уявлення про його структурні та функціональні елементи, прямі й зворотні зв'язки між ними. Не менш важливим є аналіз взаємозв'язку між проблемою визначення й реалізації національних інтересів і проблемою забезпечення національної безпеки країни, оскільки саме цей взаємозв'язок, по суті, визначає характер і спрямування як внутрішньої, так і зовнішньої політики держави, стратегічну лінію її діяльності всередині країни і на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість зазначеної проблеми визначає підвищену увагу до неї, тому не випадково, що більшою чи меншою мірою вона знайшла своє відображення в працях багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. На неї звертали свою увагу засновники геополітики Ф. Ратцель і Р. Челлен, вона знайшла своє відбиття у працях їх багатьох послідовників, у тому числі таких відомих політологів, соціологів і геополітиків, як С. Коен, С. Шпігель, С. Хантінгтон, Ч. Лерч, А. Саїд. Її вивчали російські дослідники Г. Дугін, К. Гаджієв, В. Трухачов, Б. Межуєв, М. Молчанов, Г. Поздняков, вітчизняні науковці: В. Ліпкан, Г. Ситник, В. Білоус, Ф. Рудич, В. Манжола, М. Михальченко, Л. Шипілова і багато інших. І хоча проблема ця, здавалося б, уже достатньо висвітлена, вона залишається об'єктом гострих теоретич-

них дискусій, особливо у зв'язку з тими геополітичними змінами, які відбуваються на міжнародній арені.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблем, пов'язаних із захистом національних інтересів, та визначення їх ролі в забезпеченні національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «національні інтереси» є невід'ємним складовим елементом як системи національної безпеки, так і геополітики. У сучасній геополітиці під національними інтересами розуміють стратегічно важливі цілі, що їх ставить перед собою кожна держава, і засоби, за допомогою яких вона планує їх досягти. Українські національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету й єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет країни та її прогресивний розвиток. У цьому розумінні національні інтереси є найважливішими завданнями внутрішньої і зовнішньої політики [1, с. 54–57].

Геополітичні реалії, які віддзеркалюють посилення взаємозалежності всіх суб'єктів міжнародних відносин, об'єктивно підвищують значення і роль загальнолюдського чинника в геополітичному просторі. Вищезазначене змушує Україну, як і інші держави світу, виробляти у зовнішній політиці такі правила поведінки, які були б адекватними сучасній геополітичній ситуації.

Проте ця обставина аж ніяк не означає зневажання чи приниження ролі національних інтересів, так само як і відмову від боротьби за їх реалізацію. Без урахування культурно-історичних традицій і національних цінностей розуміння міжнародних відносин не може бути повним. Історичний досвід і реальна практика переконливо свідчать, що успішному розвитку будь-якої країни найбільшою мірою сприяє саме така політика, яка ґрунтується на національному інтересі [1, с. 112–114].

Національний інтерес – це, по суті, інтегральне вираження інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему та поєднує інтереси кожної людини, інтереси національних, соціальних, політичних груп з інтересами держави [1, с. 85]. Доволі цікавим є розуміння сутності національних інтересів американськими дослідниками Ч. Лерчем і А Саїдом, які вважають, що

їх ціннісне наповнення ґрунтується на п'яти видах «добра»:

- 1) добро окремих громадян;
- 2) добро суспільства у цілому;
- 3) добро держави;
- 4) добро соціально зацікавлених груп у державі;
- 5) добро уряду і його членів [2, с. 303–306].

Національний інтерес – визначальне джерело формування стратегічної мети, стратегічних завдань, об'єкта спрямувань і напрямів розвитку нації, механізму, методів і форм їх реалізації. Невизначеність і ментальна розбіжність щодо основних критеріїв визначення національного інтересу – ознака розколотості суспільства за інтересами, політичної незрілості пересічних носіїв суспільної думки і представників, які претендують на визнання їх елітарним прошарком нації, у підсумку – несформованості нації. За своєю спрямованістю національні інтереси зорієнтовані на забезпечення виживання та прогресивний розвиток і певною мірою лідерства особи, суспільства, держави. Тільки крізь призму їх реалізації та захисту можуть і повинні розглядатися проблеми створення системи національної безпеки, її головна мета, цілі, завдання, принципи функціонування, усі внутрішні параметри [2, с. 267–269].

Серед основних складників національних інтересів можна виділити три найважливіших (рис. 1) [2, с. 410–411].

Що стосується України, то процеси, які розгортаються у різних регіонах ближчого і навіть далекого зарубіжжя, можуть безпосередньо

Рис. 1. Основні складники національних інтересів

впливати на стан нації, можливості та перспективи її розвитку і, таким чином, на розуміння та визначення національних інтересів. Відповідно до цього, у розумінні сутності національних інтересів країни велике значення має геополітичне та геостратегічне уявлення про її місце і роль у світі. У цьому контексті політологи зазначають, що поняття «національні інтереси» має низку аспектів: геополітичний, внутрішньополітичний та ідеологічний [3, с. 72–77].

Так, геополітичний аспект національних інтересів передбачає збереження суверенітету й територіальної цілісності, а також визначення свого місця і ролі в певному геополітичному просторі, забезпечення балансу сил через міжнародні політичні, військово-політичні, правові, економічні та гуманітарні інститути [4, с. 14–15].

Внутрішньополітичний аспект національних інтересів полягає у забезпеченні стабільного розвитку суспільства і держави, підвищенні життєвого рівня населення країни, а також забезпеченні політичної стабільності та утриманні влади правлячих сил.

Що ж стосується ідеологічного аспекту національних інтересів, то він передбачає обґрунтування різноманітних ідеологічних версій трактування змісту цих інтересів. Національні інтереси можуть трактуватися через ідеологію ізоляціонізму, планетаризму, солідаризму, ліберального інтернаціоналізму і виживання тощо [4, с. 15–18].

У загальному вигляді національні інтереси України – це усвідомлені суспільством і виражені в Конституції України та інших нормативно-правових актах конституційного рівня у вигляді програмних цільових настанов життєво важливі потреби існування та розвитку природи, людини, соціальної групи, суспільства, держави. Із цього погляду національні інтереси – це фундаментальні цінності народу. Саме тому Законом України «Про основи національної безпеки України» національні інтереси визначаються як «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету й єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [5, с. 251–254].

На сучасному етапі розвитку Українська держава зіткнулася із загрозами та викликами, які потребують негайного вирішення, найбільш актуальними з яких є [6, с. 89–95]:

– військова агресія, участь регулярних військ, радників, інструкторів і найманців у бойових діях на території України;

– тимчасова окупація території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та подальші дії щодо дестабілізації обстановки у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні;

– розвідувально-підривна і диверсійна діяльність, дії, спрямовані на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму, створення і всебічна підтримка, зокрема військова, маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованій території частин Донецької та Луганської областей;

– нарощування військових угруповань біля кордонів України та на тимчасово окупованій території країни, у тому числі й перспектива розміщення на півострові Крим тактичної ядерної зброї;

– інформаційно-психологічна війна, припинення української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу.

У цьому контексті для України першочерговими стратегічними завданнями державної політики національної безпеки є відновлення територіальної цілісності країни та сукупності демократичних інститутів на усій її території, консолідація української політичної нації, формування загальнонаціональної ідентичності, єдності всіх громадян України та усіх її регіонів, реінтеграція тимчасово окупованих територій після їх звільнення [6, с. 308–313].

Суттєвою характеристикою національних інтересів є їх усвідомленість. Усвідомлення всезагальності національних інтересів і необхідності їх узгодженої реалізації перетворює останні в найважливіший орієнтир поточної діяльності держави. Вміння усвідомлювати і чітко висловлювати національні інтереси дає змогу відрізнити державну мудрість від політичного авантюризму і корисливого служіння інтересам вузької групи осіб [5, с. 427–429].

Необхідність упровадження в Україні Стратегії сталого розвитку зумовлена чинниками внутрішнього і зовнішнього характеру. Сталий розвиток є новою світоглядною, політичною та практичною моделлю розвитку для всіх країн світу, які розпочали перехід від суто економічної моделі розвитку до пошуку оптимального балансу між трьома складниками розвитку: економічним, соціальним та екологічним.

Серед основних завдань Стратегії сталого розвитку можна виокремити такі:

– забезпечити щорічне зростання валового внутрішнього продукту в середньому на рівні не менше 4% на період 2016–2020 рр., 6% – на період 2021–2025 рр. і 7% – на період 2026–2030 рр.;

– сприяти зміні структури експорту в бік зростання продукції та послуг із високою часткою доданої вартості, зокрема до 2030 р. підвищити в структурі експорту частку продукції високотехнологічних секторів економіки до 15% [8, с. 126–127];

– до 2030 р. забезпечити повну і продуктивну зайнятість та гідну працю для всіх жінок і чоловіків, зокрема молодих людей та інвалідів, і рівну оплату за працю рівної цінності відповідно до показників гідної праці;

– підвищити рівень зайнятості населення до 65% у 2030 р. за рахунок створення нових робочих місць [9, с. 134–135; 10].

Зауважимо, що поняття «національні інтереси» відбиває внутрішній суспільний консенсус, який об'єднує в єдине ціле різних в усіх відношеннях людей. Набуваючи в

міру поступального розвитку нації все більш універсального для неї сенсу, легітимні політичні механізми формування національних інтересів стають осьовими елементами національної ідеї – системи цінностей, що визначають архетипні риси і невід'ємні характеристики національної спільноти та відбивають культурну спадкоємність в її духовній історії [3, с. 108–109].

Висновки з цього дослідження. Отже, національні інтереси, незважаючи на розвиток глобалізаційних процесів, посилення взаємозалежності країн унаслідок заострення глобальних проблем, зростання ролі інтеграційних об'єднань та їх впливу на внутрішню політику держав, продовжують відігравати вирішальну роль у формуванні державної політики, визначенні стратегії їх діяльності. Отже, захист національних інтересів є домінантною основою забезпечення національної безпеки країни, що, своєю чергою, передбачає необхідність глибокого аналізу та врахування геополітичного фактору і визначення на цій підставі геостратегії держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко С.В. Україна в сучасному геополітичному середовищі : [монографія] / С.В. Андрущенко (Гринько). – К. : Логос, 2005. – 286 с.
2. Ситник Г.П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика) / Г.П. Ситник. – К. : НАДУ, 2004. – 408 с.
3. Горбулін В.П. Засади національної безпеки України / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
4. Манжола В. Квадратура інтеграційного кола (Актуальні проблеми європейської політики України) / В. Манжола // Політика і час. – 2007. – № 4. – С. 14–18.
5. Про основи національної безпеки України : Закон України (зі змінами) № 630-VIII від 16.07.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – С. 351.
6. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П.П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.). – К. : Леся, 2016. – 586 с.
7. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
8. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – К. : НІСД, 2016. – 688 с.
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.